

การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 สำหรับครูปฐมวัย Application of Sangahavathu 4 for Early Childhood Teachers

เตือนใจ ผางคำ

Tuenjai Phangkhram

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Faculty of Education Phetchabun Rajabhat University All Rights Reserved

Email: tuenjai.pha@pcru.ac.th

พระครูวิกรมธรรมธัช (พีระ ปิยธมโม/คัมภีรธรรม)

Phrakhruwikromthammathach (Peera Phiyathammo/Khampeerawaratham)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

Email: Phrakhruwikrom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อนำเสนอหลักการประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 สำหรับครูปฐมวัย เพราะครูสอนปฐมวัยถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญในการสร้างเด็กให้เติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว การที่จะพัฒนาเด็กให้เป็นคนดีได้ตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาปฐมวัย ครูผู้สอนต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็ก ฉะนั้น ครูควรใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ของพระพุทธศาสนา เป็นหลักปฏิบัติในการสอน คือเป็นผู้มีน้ำใจให้ความรู้ทางทฤษฎีกับเด็กอย่างเต็มที่ และสละอารมณ์ที่ไม่ดีออกจากใจตัวเอง พุดจาไพเราะอ่อนโยน ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและสังคม ทำตัวเสมอต้นเสมอปลายในการสอน เช่น เข้าสอนอย่างสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา หากครูสอนปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 นี้ เด็กปฐมวัยย่อมมีพัฒนาการที่ดี เพราะได้รับประสบการณ์ที่ดี จากครูผู้สอนนั่นเอง

คำสำคัญ: การประยุกต์, สังคหวัตถุ 4, ครูปฐมวัย

Abstract

This article was written to present the principle of application of Sangahavathu 4 for early childhood teachers. Because, early childhood teachers are regard as important people in raising children to grow up with quality. Primary children are the age who wants to learn things and can learn

ได้รับบทความ: 3 มีนาคม 2566; แก้ไขบทความ: 20 มีนาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 22 มีนาคม 2566

Received: March 3, 2023; Revised: March 20, 2023; Accepted: March 22, 2023

quickly to develop children to be good people according to the objectives of early childhood education. Teachers must be a good example for children. Therefore, teachers should use the 4 Sangahavattha principles of Buddhism as a teaching practice is a person who is generous in providing theoretical knowledge to children fully and taking the bad mood out of your heart, speak softly, conduct oneself to benefit students and society, be consistent in teaching, such as attending, teaching regularly and on time. If teachers follow these 4 Sangahavattha principles, early childhood children will have good development, because students will get good experience from the teachers themselves.

Keywords: Application, Sangahavattha 4, Early Childhood Teacher

1. บทนำ

เด็กปฐมวัย คือ เด็กที่มีช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี เป็นเด็กที่กำลังอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่าง ๆ ในสังคมใหญ่ ที่อยู่ภายนอกครอบครัวที่เขาเกิดมา เด็กวัยนี้จึงเป็นเด็กที่ต้องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นประชาชนที่ดีของประเทศต่อไป การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็กปฐมวัย ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กในวัยนี้ เพื่อให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองไปเป็นระดับ ตามขั้นตอนที่เหมาะสมทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะการพัฒนาที่เกิดสมดุลงจะทำให้พวกเขาเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ หากการพัฒนาเน้นไปที่ด้านใดด้านหนึ่ง เช่น พัฒนาแต่ด้านร่างกาย ทำให้เด็กเจริญเติบโต มีร่างกายที่แข็งแรง มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร และเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของเขา โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีได้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปมาก เรียกว่าโลกทั้งโลกอยู่ภายในมือของเราก็คว่าได้ หากไม่พัฒนาจิตใจควบคู่ไปด้วย จิตใจของมนุษย์ก็จะหลงอยู่กับความสุขความเจริญทางด้านวัตถุที่ตอบสนองความสะดวกสบายทางกาย มนุษย์จะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้นมานั้น จึงควรพัฒนาด้านจิตใจควบคู่กันไปด้วย ทำให้จิตใจของมนุษย์มีศีลธรรมเป็นภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและสังคม

การพัฒนาจิตใจของมนุษย์นั้น ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ตอนเป็นเด็กถึงจะได้ผลดีที่สุด โดยเฉพาะเด็กในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็นหรือต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ หากผู้ปกครองและครูที่โรงเรียนสามารถปลูกฝังศีลธรรมให้เข้าไปอยู่ในจิตใจควบคู่กับการพัฒนาด้านร่างกายแล้ว จะทำให้เขาเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์

จิตใจ สังคม และสติปัญญา นำไปสู่การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู อาจารย์ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม หลักธรรมที่ควรนำไปปลูกฝังให้เกิดมีจิตใจของเด็กปฐมวัย คือ สังคหวัตถุ 4 เพราะเป็นที่จะพัฒนาจิตใจเด็กให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจอ่อนโยน มีความเสียสละ มีวาจาที่จริงใจอ่อนหวาน มีจิตสาธารณะคือมีจิตอาสาที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม และมีความเสมอต้นเสมอปลายไม่ทำดีเฉพาะเวลาที่หวังประโยชน์ หลักสังคหวัตถุ 4 นี้เป็น หลักธรรมที่สำคัญสำหรับการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูผู้สอนเด็กปฐมวัยควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้เด็ก ๆ ได้เห็น ดังคำที่ว่า การกระทำ สำคัญกว่าคำสอน หากครูผู้สอนปฏิบัติต่อเด็กปฐมวัยด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 แล้วเด็กย่อม ชื่นชอบเอาการปฏิบัตินั้นไปปฏิบัติตาม ส่งผลให้เด็กเติบโตขึ้นมาเป็นคนดีของสังคมแน่นอน หากครูปฏิบัติตัวไม่ดีเด็กย่อมยึดถือเอาความไม่ดีนั้นไปปฏิบัติตามเช่นกัน ย่อมส่งผลให้เขา เป็นคนไม่ดีตาม

ด้วยเห็นความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ครูควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการสอนเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นการปลูกฝังหลักปฏิบัติที่ดีให้เกิดขึ้นในจิตใจ ของเด็ก ๆ เหล่านั้นทำให้เติบโตขึ้นมาเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูคุณครู เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และประชาชนที่ของประเทศชาติตามจุดหมายของการจัด การศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

2. ความหมาย

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นหลักธรรม ที่สร้างความสามัคคีให้กับสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุขเพราะ สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี หลักสงเคราะห์ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2543: 142) ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), ธรรมญูชีวิต, 2550: 13-14) เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งใช้ในการสงเคราะห์ผู้อื่นอันจะเป็นเครื่องผูกไมตรี ประสานหมู่ชนเข้าด้วยกัน คำว่า สังคหวัตถุมาจากคำว่า สังคห ซึ่งแปลว่าสงเคราะห์ กับคำ ว่า วัตถุ ซึ่งแปลว่าเรื่อง รวมความแล้วสังคหวัตถุจึงแปลว่า เรื่องการสงเคราะห์หรือธรรมอัน เป็นหลักในการสงเคราะห์ (วิวัฒน์ รอดสุขโข, 2550: 21) เป็นหนึ่งในหลักจริยศาสตร์สังคม ของพระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบ และเคารพนับถือแก่ผู้อื่นหรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร, 2541: 13) สังคหวัตถุ 4 นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมาเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุข ความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิงอาศัยธรรมะทั้ง 4 ประการนี้ ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมทั้ง 4 ประการแล้ว แม้มารดา บิดา ก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่าธรรม

เป็นเครื่องสงเคราะห์ก็มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ อามิสสังคหะ คือ สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ อัมมสังคหะ คือ สงเคราะห์โดยธรรม (พระเทพดิลก ระเบียบ ฐิตญาโน, 2544: 262)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กก่อนวัยเรียน เด็กเล็ก เด็กระดับก่อนประถมศึกษา เด็กอนุบาลศึกษา ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมายในตัวเองในมิติต่าง ๆ กัน (สุธิภา อวพิทักษ์, 2542: 2) เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 0-6 ปี เป็นวัยเริ่มต้นในการพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา จึงเป็นวัยที่มีความสำคัญ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ (ทัศนาก้าวพลอย, 2544: 1) เด็กปฐมวัย หมายถึง วัยเด็กตอนต้น โดยนับตั้งแต่เกิดถึง 6 ปี เป็นวัยที่เตรียมตัวเข้าสู่สังคม ได้รู้จักบุคคลอื่น ๆ มากขึ้น นอกเหนือจากคนในครอบครัวตนเอง เด็กวัยนี้พึ่งจะออกจากบ้าน ไปสู่โรงเรียน ยังไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือตนเอง หรือรับรู้กฎข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียน ต่อเมื่ออายุถึง 6 ปี เด็กเริ่มช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น มีความพร้อมมากขึ้น รู้จักเล่นกับเพื่อน จึงเป็นวัยที่กำลังมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คนทั่วไปเรียกเด็กวัยนี้ว่า เด็กเล็ก เด็กปฐมวัย หรือเด็กอนุบาล (พัชรี เจตน์เจริญรักษ์, 2545: 8-9)

ประยุกต์ ในความหมายที่ค่อนข้างแคบจำกัดขอบเขตเฉพาะการนำความรู้ใน วิชาการต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยให้ความหมายไว้ว่า นำความรู้ในวิทยาการ ต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น วิทยาศาสตร์ประยุกต์ จิตวิทยาประยุกต์ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 664) การประยุกต์ หมายถึง การนำ “บางสิ่ง” มาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสภาวะที่เฉพาะเจาะจง “บางสิ่ง” ที่นำมาใช้นั้น อาจเป็นทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งและนำมาใช้ประโยชน์ ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ “บางสิ่ง” นั้นอาจเป็นวัตถุสิ่งของที่นำมาใช้นอกเหนือบทบาทหน้าที่เดิม เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ (สมชาติ โตรักษา, 2557: 130) การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำเอา หลักสังคหวัตถุ 4 ไปปรับใช้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมทางการจัดการ การศึกษา เช่น การเรียนการสอน การส่งเสริมจริยธรรมบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น (พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ สุจิตโต เพียรสองชั้น, 2555: 4)

3. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เนื่องจาก เด็กวัยนี้ เป็นระยะที่สำคัญที่สุดของพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและบุคลิกภาพ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความ พร้อมของเด็กที่จะพัฒนาตนเองในขั้นต่อไปให้บรรลุศักยภาพแห่งพัฒนาการ ดังนั้น นักการศึกษาปฐมวัยหลายท่านจึงได้เสนอแนะหลักการในการจัดการศึกษาปฐมวัยซึ่งควรมี

ความแตกต่างจากการศึกษาระดับอื่น ยึดหลักการในการจัดการศึกษาว่าเด็กคือใครและเด็กต้องการอะไรซึ่งการจัดการศึกษาปฐมวัยพื้นฐานสำคัญควรยึดหลักการ 4 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. เด็กมีการพัฒนาทุกขั้นตอน ดังนั้น ควรจัดเตรียมการศึกษาให้เหมาะสมกับระดับชั้น
2. เพิ่มความสามารถในการพัฒนาเด็ก เน้นให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเอง
3. พัฒนาการด้านร่างกายและอารมณ์ให้ดีอยู่เสมอ
4. เด็กเรียนรู้ด้วยกระบวนการ เช่น ปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมประสบการณ์กับบุคคลและทำกิจกรรมต่าง ๆ เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้อย่างอิสระโดยผ่านการเล่น มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2538: 8-10)

เยาวยา เดชคุปต์ ได้สรุปหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยว่าควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความเสมอภาคทางโอกาส เด็กทุกคนไม่ว่าจะมาจากที่ใด สังคมใดมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการได้รับการพัฒนาในระดับปฐมวัย เพื่อให้เติบโตไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพโดยเฉพาะเด็กในชนบท ชุมชนแออัดหรือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากไร้ ควรได้รับการพิจารณาช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อได้รับการพัฒนาการตามแนวทางเช่นเดียวกับเด็กในเมืองได้รับ
2. การพัฒนาศักยภาพของเด็ก มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพหรือความสามารถอยู่ภายในตัว ซึ่งติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ศักยภาพต่าง ๆ เหล่านี้สามารถพัฒนาได้และสามารถนำออกมาใช้เมื่อได้รับการกระตุ้นทั้งจากสิ่งเร้าภายนอกและแรงจูงใจภายในตนเอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้จะต้องพยายามดึงเอาศักยภาพของเด็กแต่ละคนออกมาและพัฒนาศักยภาพนั้นให้เจริญงอกงามสมบูรณ์
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันตามคุณสมบัติประจำตัวและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการจัดการศึกษาปฐมวัยจะต้องตระหนักถึงความจริงนี้ การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเป็นพื้นฐานในการวางแผนการพัฒนาเด็กตามลักษณะเฉพาะของเขาและเป็นการพยายามเข้าถึงตัวเด็กแต่ละคนด้วย (เยาวยา เดชคุปต์, 2542: 22)

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เหมาะสมควรมีเป้าหมายเดียวกันคือการเน้นพัฒนาเด็กทุก ๆ ด้าน เพราะเด็กในวัยนี้ถ้าได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมจะส่งผลดีและเป็นรากฐานต่อพัฒนาการและประสบการณ์ของเด็กให้มีความพร้อมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526: 336) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางกายของเด็กอย่างเต็มที่ จะได้เป็นพลเมืองที่สมบูรณ์แข็งแรง
2. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ อารมณ์และสังคมของเด็ก เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพสมบูรณ์มีความแข็งแรงทางจิตใจที่จะเผชิญอุปสรรคและอันตรายได้
3. เพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีความขยัน ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ประหยัด และรักความสะอาด
4. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ด้านต่าง ๆ
5. เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน หรือศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก
6. เพื่อตระหนักในปัญหาความเปราะบางของพัฒนาการตั้งแต่แรกและดำเนินต่อไปโดยเหมาะสม

นิตยา ประพฤติกิจ ได้กล่าวถึงเป้าหมายการสอนเด็กปฐมวัยควรประกอบด้วย

1. สร้างเสริมให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดที่ดีต่อตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง และมีการเริ่มต้นในโรงเรียนที่ดี เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาถึงขีดสุดยอด
2. ให้โอกาสเด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพทุก ๆ ด้านโดยการ
 - 1) จัดประสบการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม
 - 2) ฝึกให้ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และเล็กเพื่อพัฒนาร่างกาย
 - 3) ยอมรับการแสดงออกทางด้านอารมณ์ของเด็ก
 - 4) สร้างประสบการณ์ที่สร้างเสริมให้เด็กใช้ความคิดวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหาได้ในหลาย ๆ รูปแบบ
3. กระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาโดยจัดให้เด็กได้ฝึกฟังและพูด
4. พัฒนาการรับรู้ โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า
5. ส่งเสริมให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้
6. ช่วยเหลือเด็กในการค้นคว้าสำรวจสิ่งแวดล้อม และช่วยให้เด็กรู้สึกพอใจในความอยากรู้อยากเห็นของตน
7. ช่วยสร้างเด็กให้มีความมั่นใจที่ดีในการทำงาน
8. มีประสบการณ์ที่ดีกับเพื่อน ๆ
9. จัดประสบการณ์ที่สนองความต้องการของเด็กแต่ละคนและเด็กแต่ละกลุ่ม
- 10 พัฒนาให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อครู โรงเรียน และเข้าใจสายใยสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
11. สร้างประสบการณ์ที่ดีที่เด็กยังไม่มีที่บ้าน

(นิตยา ประพฤติกิจ, 2539: 11-12)

4. สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ใช้ยึดเหนี่ยวใจบุคคล เป็นองค์ทำที่สร้างความสามัคคีปรองดองกันของคนในสังคม เพราะองค์ประกอบของสังคหวัตถุประกอบธรรมะ 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ทาน หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยด้วยทุนการแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรให้ ตลอดจนให้รู้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยารวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อง. จตุกก. 21/32/50). การให้ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อามิสทาน คือ การให้การบริจาคทางวัตถุ เช่น เงิน อาหาร เสื้อผ้า เป็นต้น และธรรมทาน คือ การบริจาคทางจิตใจ เช่น การให้ความรัก ให้คำแนะนำที่ดี และการให้อภัย เป็นต้น หากครูปฐมวัยมีหลักธรรมที่ชื่อว่า ทาน อยู่ประจำจิตใจ โดยเฉพาะการให้คำแนะนำดี ๆ การทำให้ทานอารมณ์ดีเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การทำทานด้วยปัญญา การให้ทานด้วยความสุข เป็นต้น เพราะผู้ที่ให้ทานนั้นย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนทั้งหลาย

2. ปิยวาจา หรือ การเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น การพูดน่ารัก ปราศรัยด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนหวาน เพราะเป็นที่รักพูดด้วยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กำลังใจ ทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจานี้ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพอ่อนโยน กับครูอาจารย์ การใช้หลักจริยศาสตร์สังคมในเรื่องปิยวาจานั้น ผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า พิมพ์ ธรรมธโร, 2541: 13) คำพูดที่ดีที่สุภาพอ่อนโยน เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ครู-อาจารย์ที่สอนศิษย์ โดยเฉพาะครูที่สอนเด็กปฐมวัย เพราะเด็กในวัยนี้ การรับรู้และจดจำนั้นสามารถทำได้ดีและรวดเร็วและนำไปปฏิบัติตามทันที หากครูสอนใช้คำพูดที่รุนแรง หยาดบคาย ดูด่าว่ากล่าวเด็กหรือคนอื่นให้เด็กปฐมวัยเห็นจึงไม่ใช่เรื่องดี ไม่ใช่เรื่องที่ควรกระทำสำหรับผู้ที่ได้ชื่อว่าครู

3. อุตถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้นมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การบำเพ็ญประโยชน์ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังใจความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ การทำตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่จะทำได้ เช่น ส่งเสริมจริยธรรม ส่งเสริมให้ผู้อื่นได้รับในสิ่งที่ดี การช่วยผู้อื่นจะทำให้หมู่คณะและสังคมและประเทศชาติก้าวหน้า ได้รับความสำเร็จในสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างดี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อง. จตุกก. 21/32/50)

การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นครู อาจารย์ เพราะครู-อาจารย์คือผู้นำทางวิญญาณ เป็นผู้สร้างปัญญาให้แก่ศิษย์ เป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ดี ที่ถูกต้องให้และนำพาศิษย์ไปส่งให้ถึงจุดหมายนั้น ฉะนั้นครูอาจารย์จึงได้ชื่อว่า ผู้สร้างปัญญา

4. สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัว และให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้นการปฏิบัติตนเสมอดันเสมอปลายทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบร่วมเผชิญและแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น เช่นในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือ ย่อมเกิดความสุขและความสามัคคีในหมู่คณะ การทำตัวเสมอดันเสมอปลายเป็นบทสรุปของการทำหน้าที่ครู การเป็นผู้ที่มีจิตใจดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พุดจาไพเราะ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น อย่างเสมอดันเสมอปลาย ครูสอนปฐมวैयाควรนำหลักสังคหัตถ์ 4 นี้ ไปประยุกต์ใช้ในการสอนเด็กที่กำลังอยากรู้อยากเห็นและเรียนรู้ได้เร็ว หากครูเป็นตัวอย่างที่ดีให้ศิษย์เห็น ศิษย์ก็ปฏิบัติตามตัวอย่างที่ดี

5. สรุปรูป

การจัดการศึกษาปฐมวैया เป็นการจัดขึ้นเพื่อให้การศึกษากับเด็กวัยก่อนเรียน เพื่อเตรียมพร้อมและเพิ่มความสามารถในการพัฒนาเด็ก โดยเน้นพัฒนาทั้งด้านร่างกายและอารมณ์ของเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมประสบการณ์กับบุคคลและทำกิจกรรมต่าง ๆ เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้อย่างอิสระโดยผ่านการเล่น มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง ทำให้เด็กมีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีความขยัน ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ประหยัด และรักความสะอาด

การที่จะพัฒนาเด็กให้เป็นคนดีมีระเบียบวินัยพร้อมที่จะศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป ได้อย่างมีคุณภาพนั้น ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เพราะไม่ว่าจะจัดรูปแบบการเรียน การสอนให้เหมาะสมกับการพัฒนาของเด็กได้ขนาดไหน แต่หากครูผู้สอนทำตัวไม่เหมาะสม ไม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กแล้ว การที่จะพัฒนาให้เด็กปฐมวैयाให้เป็นเด็กที่ดีพร้อมเรียนในระดับสูงขึ้นไปคงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ฉะนั้น ครูควรที่จะประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็ก ๆ ได้เห็นและนำไปปฏิบัติตาม โดยครูต้องใช้หลักสังคหัตถ์ 4 เป็นหลักการหรือรูปแบบในเวลาทำการสอน

สังคหัตถ์ข้อที่ 1 ทาน การให้ ครูสอนปฐมวैयाควรมีหลักธรรมนี้อยู่ประจำจิตใจ คือมีการให้รางวัลเป็นสิ่งของบ้างในเวลาเด็กทำความดี ที่สำคัญคือการให้คำแนะนำดี ๆ การให้ทานอารมณ์ที่ไม่ดี เช่น ความโกรธ การลำเอียง ประเด็นครูด่าและทำร้ายเด็กเราเห็นกันบ่อย ๆ ในสังคมสมัยนี้ ครูด่า ครูตักเตือนเพราะโกรธ เป็นต้น เรื่องที่ไม่ดีเหล่านี้เราเห็นเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ สาเหตุนั้นเป็นเพราะครูควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้

เมื่อถูกความไม่พอใจเข้ามากระทบจึงได้ขาดสติทำร้ายนักเรียน เมื่อเด็กได้เห็นครูกระทำเช่นนี้ บ่อยเขาก็จะจดจำไปปฏิบัติตาม โตขึ้นมากลายเป็นคนไม่ดีเพราะขาดการให้ทานทางด้านอารมณ์

สังคหวัตถุข้อที่ 2 คือ ปิยวาจา ครูควรใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนโยน ในการสอน ข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ครู-อาจารย์ โดยเฉพาะครูที่สอนเด็กปฐมวัย เพราะเด็กในวัยนี้การรับรู้และจดจำนั้นพวกเขาสามารถทำได้ดีและรวดเร็วทั้งยังนำไปปฏิบัติตามได้ทันที หากครูสอนใช้คำพูดที่รุนแรง หยาดคาย ดุด่าว่ากล่าวเด็กหรือคนอื่นให้เห็นจึงไม่ใช่เรื่องดี ไม่ใช่เรื่องที่ควรกระทำสำหรับผู้ที่ได้ชื่อว่าครู ฉะนั้น ครู ควรเป็นผู้มี ปิยวาจา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์

สังคหวัตถุข้อที่ 3 อตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นครู อาจารย์ เพราะครู อาจารย์ คือ ผู้นำทางวิญญาณ เป็นผู้สร้างปัญญาให้แก่ศิษย์ เป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ดีที่ถูกต้องให้และนำพาศิษย์ไปส่งให้ถึงจุดหมายนั้น ครูสอนปฐมวัยจึงควรปฏิบัติตนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กได้เห็น

สังคหวัตถุ 4 ข้อสุดท้าย คือ สมานัตตตา การทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย เป็นบทสรุปของการทำหน้าที่ครู การเป็นผู้ที่มีจิตใจดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พูดจาไพเราะ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ความเป็นครู การมาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ การตรงต่อเวลา การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นหน้าที่ที่ครูสอนปฐมวัยต้องทำให้ได้และทำอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นคุณสมบัติที่ดีของครู และที่สำคัญคือเด็กวัยนี้ควรได้รับรู้แต่ประสบการณ์ที่ดี เพื่อจะได้เติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ

ครูสอนปฐมวัยควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 นี้ไปประยุกต์ใช้ในการสอนเด็กที่กำลังอยากรู้อยากเห็นและเรียนรู้ได้เร็ว หากครูเป็นตัวอย่างที่ดีให้ศิษย์เห็น ศิษย์นำตัวอย่างที่ดีนั้นไปประพฤติปฏิบัติตาม

เอกสารอ้างอิง

- ทัศนาก้าวพลอย. (2544). **กระบวนการจัดประสบการณ์พัฒนาการเรียนรู้เด็กปฐมวัย**.
 ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี.
- นิตยา ประพตกิจ. (2539). **การพัฒนาเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (สุจิตโต/เพียรสองชั้น). (2555). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
 บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูญาโณ). (2544). **ธรรมปริทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). **ธรรมนุญชีvit**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พัชรี เจตน์เจริญรักษ์. (2545). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 1072307 การเตรียมความพร้อมเพื่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย**. ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เยาวพา เดชคุปต์. (2542). **การศึกษาปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร: แม็ค.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วีรวัฒน์ รอดสุข. (2550). เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมชาติ โตรักษา. (2557). **การประยุกต์หลักการบริหารเพื่อพัฒนางานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน**. ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุขคณะสาธารณสุขศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). (2541). **ธรรมะสร้างเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิริมา ญาณอนันตพงษ์. (2538). **แนวคิดสู่การปฏิบัติ: แนวการจัดประสบการณ์ปฐมวัยศึกษา (หลักสูตรปฐมวัย)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- สุธิภา อวพิทักษ์. (2542). **การดูแลเด็กปฐมวัย**. อุดรดิตถ์: สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์.